

Sygn. akt II Ca 1805/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 grudnia 2021 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu II Wydział Cywilny Odwoławczy

w następującym składzie:

Przewodniczący: sędzia Agnieszka Śliwa

po rozpoznaniu w dniu 6 grudnia 2021 r. w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa S. O.

przeciwko P. O.

o zamianę uprawnień z umowy dożywocia na dożywotnią rentę

na skutek apelacji wniesionej przez pozwanego

od wyroku Sądu Rejonowego w Wągrowcu

z dnia 9 września 2021 r.

sygn. akt I C 1573/18

I. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

- a) w punkcie 1. wysokość miesięcznej renty obniża z 1.500 zł do 1.221,07 zł (tysiąc dwieście dwadzieścia jeden złotych siedem groszy), ponad tę kwotę powództwo w zakresie wysokości renty oddalając,
- b) w punkcie 2. zasądzoną z tytułu kosztów procesu kwotę obniża z 5.317 zł do 3.619,34 zł (trzy tysiące sześćset dziewiętnaście złotych trzydzieści cztery grosze),
- c) w punkcie 3. nakazuje ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Wągrowcu tytułem wydatków na bieglego poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa:
  - od powoda 113,50 zł (sto trzynaście złotych pięćdziesiąt groszy),
  - od pozwanego 483,89 zł (czteryście osiemdziesiąt trzy złote osiemdziesiąt dziewięć groszy),

II. w pozostałym zakresie oddala apelację,

III. zasądza od pozwanego na rzecz powoda 49 zł (czterdzieści dziewięć złotych) z tytułu zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Agnieszka Śliwa

UZASADNIENIE

Powód S. O. domagał się orzeczenia zamiany wszystkich uprawnień przysługujących mu względem P. O. z umowy dożywocia zawartej 24 października 2011 r. polegających na zapewnieniu dożywotniego utrzymania na dożywotnią rentę w kwocie 1.500 zł miesięcznie, płatną z góry do 5. dnia miesiąca. Wniósł także o zasądzenie zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych.

Pozwany P. O. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości i o zasądzenie od powoda kosztów procesu według norm przepisanych. Zakwestionował powództwo co do zasady i co do wysokości.

Na rozprawie w dniu 2 września 2021 r. pozwany podał, że co do zasady zgadza się z żądaniem powoda, ale sporna pozostaje wysokość renty, która ma być przyznana powodowi w zamian za świadczenia z umowy dożywocia.

Wyrokiem z 9 września 2021 r., wydanym w sprawie o sygn. akt I C 1573/18, Sąd Rejonowy w Wągrowcu:

1. zamienił wszystkie uprawnienia przysługujące powodowi S. O. względem pozwanego P. O. objęte treścią prawa dożywocia ustanowionego umową dożywocia zawartą 24 października 2011 r. w formie aktu notarialnego sporządzonego w W. przez notariusza K. W. (repertorium A nr (...)) na dożywotnią rentę w kwocie 1.500 zł miesięcznie, płatną z góry przez P. O. na rzecz S. O. do 5. dnia miesiąca począwszy od uprawomocnienia się wyroku,
2. zasądził od pozwanego na rzecz powoda 5.317zł tytułem kosztów procesu,
3. nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Wągrowcu 597,39 zł tytułem wydatków na biegłego poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł pozwany, zaskarżając go:

1. w części ponad kwotę 743,10 zł wynikającą z uzupełniającej opinii biegłego,
2. w części, w której Sąd I instancji obciążył pozwanego kosztami postępowania w całości tj. co do punktu 2. oraz 3. zaskarżonego orzeczenia.

Skarżący zarzucił:

1. naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia, tj. art. 233§1 k.p.c.:
  - a. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego w sposób nieodpowiadający zasadom logiki formalnej oraz doświadczenia życiowego, poprzez uznanie, że „zgodzono się bowiem ze stanowiskiem powoda, że w sprawie konieczne było ustalenie miesięcznej wartości wszystkich świadczeń z umowy dożywocia, a nie wartości prawa dożywocia, bowiem w sprawie nie chodzi o sprzedaż nieruchomości obciążonej ograniczonym prawem rzeczowym, ale o zamianę świadczeń dożywotnika na świadczenie pieniężne odpowiadające aktualnej wartości rynkowej tych świadczeń”, podczas gdy w opinii uzupełniającej z dnia 19 kwietnia 2021 r. wydanej bezpośrednio po opinii, na której opiera się Sąd (26 lutego 2021 r.), biegły powrócił do swojego pierwotnego stanowiska i wycenił wartość ekwiwalentu świadczeń według umowy dożywocia na 743,10 zł miesięcznie, uwzględniając przy tym średnią przewidywaną długość życia dożywotnika,
  - b. przejawiające się w uznaniu, że kwota 151 zł tytułem wynikających z umowy dożywocia uprawnień dotyczących służebności mieszkania przedstawia się jako zawyżona. Powyższe jedynie w oparciu o doświadczenie życiowe, przy braku wiedzy specjalistycznej co do wyliczenia ekwiwalentu w tym zakresie, co przedstawia się jako bezkrytyczne przyjęcie twierdzeń powoda wyartykułowanych w piśmie z 30 sierpnia 2021 roku – z pominięciem wniosków biegłego sądowego z opinii uzupełniającej z 19 kwietnia 2021 r.,
2. naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia tj. art. 278§1 k.p.c.: poprzez samodzielne, tj. z pominięciem uzupełniającej opinii biegłego z 19 kwietnia 2021 r. - ustalenie wartości świadczeń

według umowy dożywocia w zakresie prawa służebności mieszkania i świadczeń powtarzających się dla okresu miesięcznego.

W świetle powyższych zarzutów apelujący wniósł:

1. o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez zamianę uprawnień przysługujące powodowi względem pozwanego, objętych treścią umowy dożywocia zawartej 24 października 2011 r. w formie aktu notarialnego (Repertorium A nr (...)) na dożywotnią rentę w wysokości 743,10 zł miesięcznie,

ewentualnie:

2. o przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia Sądowi I instancji,

a niezależnie od powyższego:

3. o zasądzenie od strony powodowej na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych przed Sądem I oraz II instancji.

W **odpowiedzi na apelację** powód wniósł o jej oddalenie w całości oraz obciążenie pozwanego kosztami postępowania apelacyjnego i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na częściowe uwzględnienie.

Sąd Okręgowy co do zasady podziela ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, przyjmując jedynie, z przyczyn poniżej omówionych, inną wartość uprawnienia do mieszkania objętego umową dożywocia.

Zgodnie z art. 913§1 k.c., jeżeli z jakichkolwiek powodów wytworzą się między dożywnikiem a zobowiązanym takie stosunki, że nie można wymagać od stron, żeby pozostawały nadal w bezpośredniej ze sobą styczności, sąd na żądanie jednej z nich zamieni wszystkie lub niektóre uprawnienia objęte treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą wartości tych uprawnień. Przesłanką wystąpienia z żądaniem zamiany świadczeń należnych dożywnikowi na rentę jest więc wyłącznie wytworzenie się między dożywnikiem a zobowiązanym takich stosunków, które uniemożliwiają wzajemne kontakty, zaś przyczyny wytworzenia się złych stosunków między stronami nie mają istotnego znaczenia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 06 grudnia 2017 r., I ACa 581/17 i wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 18 kwietnia 2013 r., I ACa 724/12). Przesłanka ta ziściła się w niniejszej sprawie, co na obecnym etapie postępowania pozostaje poza sporem, gdyż ustalona przez Sąd Rejonowy zasadność zamiany uprawnień z łączącej strony umowy dożywocia na dożywotnią rentę nie została zakwestionowana przez żadną ze stron. Apelujący pozwany kwestionuje natomiast wysokość przyznanej renty ponad kwotę 743,10 zł.

W związku z tym należy zauważyć, że decydujący wpływ na wysokość tego świadczenia ma zakres uprawnień dożywnika objętych treścią dożywocia i podlegających zamianie na rentę. Zgodnie bowiem z powołanym już art. 913§1 k.c., wartość renty dożywnikowej należnej dożywnikowi w zamian za uprawnienia objęte treścią prawa dożywocia powinna odpowiadać wartości tych uprawnień. Wysokość przyznanego świadczenia nie jest więc co do zasady uzależniona od innych przesłanek, w tym możliwości zarobkowych zobowiązanego, czy aktualnych potrzeb dożywnika (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 grudnia 2013 r., I ACa 271/13). W orzecznictwie podnosi się, że jedynie wyjątkowo wartość renty może odbiegać od wartości uprawnień objętych treścią prawa dożywocia podlegających zamianie na rentę, a sąd, dokonując zamiany dożywocia na rentę, może uwzględnić ciężką sytuację majątkową osoby zobowiązanej do świadczeń dla dożywnika, jak również okoliczność, że dożywnik ma inne źródła dochodu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 1969 r., III CZP 130/68), choć możliwość ta, jako niewynikająca z treści art. 913 k.c., jest kwestionowana przez część doktryny (por. E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński, w: Pietrzykowski, Komentarz, 2015, t. II, art. 913, Nb 8). Co więcej, w uzasadnieniu powołanej uchwały z

dnia 6 lutego 1969 r. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że użycie przez ustawodawcę sformułowania, że dożywotnia renta ma odpowiadać wartości uprawnień, wskazuje na to, iż renta zamienna stanowi równowartość uprawnień wynikających z umowy dożywocia. Renta ma więc charakter ekwiwalentu, a nie charakter alimentacyjny i powinna być z tego względu obliczona według wartości uprawnień wynikających z umowy dożywocia, a nie według potrzeb dożywotnika. Tak więc, gdyby wartość tych uprawnień nie wystarczała do utrzymania dożywotnika, to z tego względu nie można by mu przyznać renty wyższej niż równowartość uprawnień. I odwrotnie: w sytuacji, gdy dożywotnik ma środki utrzymania albo gdyby renta przekraczała koszty utrzymania dożywotnika, to nie można by mu z tych przyczyn nie przyznać w ogóle renty zamiennej bądź przyznać mu ją w ograniczonej wysokości (por. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2019 r. V ACa 243/18, wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 grudnia 2017 r. I ACa 581/17).

Należy przy tym zwrócić uwagę na różnicę w brzmieniu przepisów art. 913§1 k.c. oraz art. 914 k.c. (dotyczącego zmiany dożywocia na rentę w razie zbycia nieruchomości). W pierwszym z nich (art. 913 k.c.), mającym zastosowanie w niniejszej sprawie, mowa jest o zamianie uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą wartości tych uprawnień. Natomiast w drugim (art. 914 k.c.) o zamianie prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą wartości tego prawa. Są to zgoła odmienne pojęcia, rozróżniane między wskazanymi przepisami ustawy. To z kolei potwierdza ww. wniosek, że w sprawie jak niniejsza, dotyczącej żądania z art. 913§1 k.c., należy brać pod uwagę wartość uprawnień wynikających z umowy dożywocia, a nie wartość prawa dożywocia jako takiego, czy kwotę konieczną do zaspokojenia poszczególnych potrzeb dożywotnika, tak jak w ramach obowiązku alimentacyjnego. Oznacza to, że nawet jeśli szacowana wartość konkretnego uprawnienia nie wystarcza na zaspokojenie danej potrzeby, to nie można obciążyć zobowiązanego z umowy dożywocia rentą ponad wartość tego uprawnienia. To właśnie dożywotnik, a więc powód w niniejszym postępowaniu powinien tego rodzaju koszty pokrywać ze środków własnych, a jeśli takowymi nie dysponuje, korzystać z innych ewentualnie przysługujących mu roszczeń (np. alimentacyjnych). W świetle obowiązujących przepisów uwzględnienie przy określaniu wielkości renty kwoty niezbędnej dla realizacji potrzeb dożywotnika ponad wartość uprawnień z umowy dożywocia – w tym przypadku prawa do mieszkania – nie może zatem zasługiwać na akceptację. W tym więc zakresie słuszność należy przyznać zarzutom apelującego odnośnie poczynienia przez Sąd Rejonowy w tej kwestii nieprawidłowych ustaleń i to mimo wnioskom płynącym z opinii biegłego co do wartości uprawnienia do mieszkania objętego umową dożywocia. Brak było bowiem podstaw do przyjęcia tu kwoty niezbędnej dla zaspokojenia przez powoda potrzeb mieszkaniowych, a miarodajna była wartość konkretnego uprawnienia objętego umową dożywocia.

Z drugiej strony w świetle ww. przepisów nie ma racji apelujący, że ustalając wielkość renty należy uwzględnić długość życia powoda, a zatem przypuszczalny czas trwania tego prawa. Zabieg taki miałby uzasadnienie, gdyby renta określona na podstawie art. 913§1 k.c. miała odpowiadać wartości prawa dożywocia, a nie – co przewiduje wyraźnie art. 913§1 k.c. - wartości uprawnień z prawa dożywocia. W nauce co prawda nadmienia się, że w niektórych przypadkach w procesie ustalania wysokości renty konieczne jest ustalenie nie tylko rynkowej wartości świadczeń spełnianych dotąd na rzecz dożywotnika, lecz także jego prawdopodobnej, tj. przewidywanej długości życia, jednakże trudno znaleźć przekonujące przykłady takich przypadków. W tej sytuacji można uznać, że miesza się tu problem wartości poszczególnych świadczeń z umowy dożywocia z wartością prawa dożywocia jako takiego, które nie powinno być brane pod uwagę przy ustalaniu wysokości renty z art. 913§1 k.c. (tak: Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088, pod red. M. Gutowskiego, Wyd. 2, Warszawa 2019 i podane przez autora przykłady z doktryny i orzecznictwa). W ocenie Sądu Okręgowego o jakimkolwiek znaczeniu przewidywanej długości życia uprawnionego przy ustaleniu wysokości renty na podstawie art. 913§1 k.c. można byłoby ewentualnie mówić w przypadku świadczeń jednorazowych. Dopiero wówczas, aby uzyskać wartość świadczenia dla okresu miesięcznego należałoby taki czas stosownie uwzględnić. Tymczasem w opiniach ustalających w niniejszej sprawie wartość uprawnień takich jednorazowych świadczeń nie ujęto, a ani powód ani pozwany w tym zakresie nie zgłosili zastrzeżeń, ani też w tej mierze nie zaskarżyli wydanego w sprawie orzeczenia.

Mając na względzie wszystkie wyżej wskazane kwestie, kwotą adekwatną tytułem dożywotniej renty, tj. stanowiącą równowartość świadczeń określonych w umowie dożywocia z dnia 24 października 2011 r., jest kwota 1.221,07 zł miesięcznie, na którą składają się kwota 151 zł jako miesięczna wartość objętego prawem dożywocia uprawnienia

do mieszkania oraz kwota 1.070,07 zł jako miesięczna wartość pozostałych świadczeń. Kwoty te wynikają z uzupełniającej opinii biegłego sądowego dr inż. M. B. z dnia 26 lutego 2021 r., w której to zweryfikowano zastosowaną pierwotnie metodę określenia wartości świadczeń z prawa dożywocia, eliminując czynnik przewidywanego czasu życia uprawnionego. Biegły wskazał w treści opinii, że z uwzględnieniem standardu zajmowanego dotąd przez powoda lokalu mieszkalnego oraz użytkowanej powierzchni, jak również stawki czynszowej najmu na rynku lokalnym, wartość miesięczna świadczenia prawa służebności osobistej mieszkania wynosi 151 zł. Co do pozostałych świadczeń biegły podał, że ich wartość wynosi rocznie: w przypadku wyżywienia – 8.336,71 zł, ubrania – 700 zł, ogrzewania i ciepłej wody – 797,68 zł, wody i kanalizacji – 171,84 zł, odpadów komunalnych – 288 zł, oświetlenia – 202,49 zł, pomocy i pielęgnacji w chorobie – 2.320,12 zł, obrzędów religijnych – 24 zł, co daje łączną kwotę 12.840,84 zł, czyli 1.070,07 zł na miesiąc.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że wysokość miesięcznej renty obniżył z 1.500 zł do 1.221,07 zł, ponad tę kwotę powództwo oddalając.

Konsekwencją powyższej zmiany zaskarżonego wyroku jest modyfikacja orzeczenia o kosztach postępowania przed Sądem I instancji. Sąd Okręgowy przyjął zasadę stosunkowego rozdzielenia kosztów wynikającą z art. 100 k.p.c., bowiem powództwo ostatecznie zostało uwzględnione do kwoty 1.221,07 zł, a zatem powód niniejsze postępowanie wygrał w 81%. W tym zakresie pozwany, jako strona przegrywająca sprawę, winien ponieść koszty tego procesu, a powód w pozostałych 19%. Wskazać należy, że na koszty powoda złożyły się: opłata od pozwu – 900 zł, wydatki na biegłego – 800 zł, wynagrodzenie pełnomocnika – 3.600 zł, określone na podstawie § 2 pkt 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 265), a także opłata skarbową od pełnomocnictwa – 17 zł, co daje łącznie 5.317 zł. Natomiast na koszty pozwanego złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika – 3.600 zł, wyliczone na podstawie § 2 pkt 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800) oraz opłata skarbową od pełnomocnictwa – 17 zł, co daje łączną kwotę 3.617 zł. Razem koszty obu stron wyniosły 8.934 zł. Biorąc pod uwagę wynik postępowania, powód winien ponieść koszty w wysokości 1.697 zł, a pozwany w wysokości 7.236,54 zł. Jak wskazano wyżej, powód poniósł koszty procesu w kwocie 5.317 zł, a zatem pozwany winien mu zwrócić 3.619,34 zł.

Jednocześnie zmiany wymagało orzeczenie w zakresie wydatków na biegłego tymczasowo poniesionych przez Skarb Państwa, które Sąd Rejonowy ustalił na łączną kwotę 597,39 zł. Również i w tym przypadku, mając na względzie stopień, w jakim każda ze stron uległa żądaniu, należało odpowiednio od powoda ściągnąć 113,50 zł (597,39 zł x 19%), a od pozwanego kwotę 483,89 zł (597,39 zł x 81%).

W tym miejscu należy zaznaczyć, że w orzeczeniu o wydatkach Skarbu Państwa Sąd Rejonowy pominął należność związaną ze stawiennictwem na rozprawie świadka D. P. – 12 zł oraz należność za udział biegłego M. B. w rozprawie w dniu 26 stycznia 2021 r. i zwrot kosztów dojazdu – 213 zł. Orzeczenie co do tych wydatków Skarb Państwo powinno zostać wydane przez Sąd Rejonowy w oparciu o art. 108¹ k.p.c.

W pozostałym zakresie apelacja podlegała oddaleniu, o czym Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. Pozwany zasądzoną dożywotnią rentę zaskarżył ponad 743,10 zł, a zatem kwestionował ją co do 756,90 zł. Jego roszczenie zostało uwzględnione co do 278,93 zł (o którą Sąd Okręgowy w ramach kontroli instancyjnej obniżył przyznane świadczenie). Oznacza to, że pozwany przegrał postępowanie odwoławcze w 63%, a powód w 37%. Na koszty powoda w postępowaniu apelacyjnym złożyło się wynagrodzenie jego pełnomocnika w wysokości 900 zł, określone na podstawie § 2 pkt 4 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 265). Natomiast na koszty pozwanego złożyła się opłata od apelacji w kwocie 500 zł oraz wynagrodzenie jego pełnomocnika w wysokości 900 zł, określone na podstawie § 2 pkt 4 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800). Łącznie koszty te wyniosły 2.300, z czego powód winien je pokryć do kwoty 851 zł, a

pozwany do kwoty 1.449 zł. W związku z tym z tytułu zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego od pozwanego na rzecz powoda należało zasądzić kwotę 49 zł.

Agnieszka Śliwa